

Ankica Čilaš Šimpraga, Dubravka Ivšić Majić, Domagoj Vidović

Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena

Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2018., 333 str.

Jezikoslovni rad velikim se dijelom sastoji od čitanja i prekanjanja po knjigama u potrazi za potvrdom neke riječi, njezine upotrebe, sklonidbe, sklapanja s drugim riječima. Takav tip rada često sa sobom nosi i neku vrstu izoliranosti, zatvaranja od javnosti, ali i prema njoj. No u današnje vrijeme, kad se od znanosti očekuje da se otvori i popularizira, takav se pristup mora promijeniti. Od znanosti se traži da gradi mostove prema korisnicima koji nisu iz područja u kojemu se stvara, prema djeci u školama i općenito prema svima koji pokažu bar malo interesa. Pa čak i prema onima koji taj interes uopće ne pokažu jer i njima treba približiti znanstvena istraživanja i pokazati im koliko znanost može biti zanimljiva i korisna.

Pravi je primjer za uspješnu gradnju mosta između znanosti i „običnoga” čitatelja *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena* koji je 2018. izišao u nakladi Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a potpisuju ga autori Ankica Čilaš Šimpraga, Dubravka Ivšić Majić i Domagoj Vidović. Urednica je knjige Ankica Čilaš Šimpraga, a na njemu su surađivali i Branimir Brgles te Joža Horvat. Rječnik znanstveno utemeljenoga pristupa bit će koristan znanstvenicima u budućim antroponomastičkim istraživanjima, no namijenjen je i širemu krugu, čitateljima zainteresiranima za podrijetlo i opis svojega i drugih imena te kao pomoć u odabiru imena za dijete. Rječnik donosi novija znanstvena istraživanja o osobnim imenima te spaja etimološka, onomastička, standardnojezična, etnološka i povijesna znanja. Takve specijalizirane rječnike, teorijski i metodološki suvremeno koncipirane, imaju i druge europske zemlje te je bilo potrebno i hrvatsku leksikografiju obogatiti takvim djelom.

Imena su dio osobnoga identiteta te su nam važna kao pojedincima, ali su i potvrda pripadnosti određenomu kulturnom i nacionalnom prostoru te vremenu. *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena* bavi se hrvatskim imenima i premda se u naslovu referira na suvremeno stanje, ono je samo kriterij odabira imena koja su ušla u rječnik, dok je u samome rječniku dijakronijska analiza itekako zastupljena. Neka su imena transparentna po svojemu podrijetlu, no za neka je bila potrebna znanstvena i stručna ekspertiza koja se temelji na brojnim objavljenim djelima, ali i na pretraživanju građe u arhivima.

Knjiga se sastoji od teorijskoga i leksikografskoga dijela. U prvome su dijelu autorska poglavlja koja su nastala kao rezultat rada na rječniku te u kojima se imena, njihovo nadijevanje i odabir opisuju s više aspekata, dok drugi, najveći dio knjige, čini sam rječnik. Na kraju je dodatak *Hrvatska osobna imena s brojem*

nositelja prema Popisu stanovništva Republike Hrvatske 2011. godine, koji donosi abecedirani popis imena i broj nositelja, pri čemu se imena s manje od 10 nositelja ne prikazuju. U prvome dijelu, nakon *Predgovora* i *Zahvale*, Branimir Brgles u poglavlju pod naslovom *O vrelima* opisuje izazove pri pronalasku najstarije povijesne potvrde, odnosno vrela u kojemu je prvi put u povijesti zabilježeno pojedino osobno ime jer je u radu upotrijebljeno više od stotinu publikacija te nekoliko desetaka neobjavljenih arhivskih fondova pisanih vrela. Dubravka Ivšić Majić u poglavlju *Jezično podrijetlo suvremenih hrvatskih osobnih imena* opisuje imena narodnoga i stranoga podrijetla. Imena narodnoga podrijetla dijeli na neizvedena, složena te izvedena i pokraćena, dok su strana imena podijeljena na imena biblijskoga, biblijsko-svetačkoga, svetačkoga podrijetla, muslimanska imena, imena grčkoga podrijetla, imena podrijetlom iz latinskoga i romanskih jezika, imena iz germanskih jezika, iz slavenskih jezika, iz mađarskoga jezika te ostala imena. Ankica Čilaš Šimpraga u poglavlju *Predslavenska i slavenska imenska baština* opisuje iskonski hrvatski osobnoimenski sustav. Daje kratak uvid u imena neslavenskoga stanovništva prije i za vrijeme doseljenja Slavena na područje današnje Republike Hrvatske. Pokršćavanje hrvatskoga stanovništva dovelo je do toga da se uz izvorna narodna imena počinju upotrebljavati i svetačka imena, tj. osobna imena stranoga podrijetla prilagođena hrvatskomu jeziku. Odlukom Tridentskoga sabora obvezatno je nadijevanje svetačkoga imena na krštenju, nakon čega počinje dominacija svetačkih imena u hrvatskome osobnoimenskom sustavu, koja je trajala do sredine XX. stoljeća, kada se sve češće nadijevaju imena narodnoga podrijetla. Donosi se pogled u prošlost na temelju suvremenoga repertoara osobnih imena te se opisuju načela nadijevanja osobnih imena koja se donekle razlikuju u prošlosti i danas. Kao specifična izdvajaju se tzv. vezana imena (tj. imena davana po određenome načelu unutar jedne obitelji, npr. ponavljanje početnoga slova ili sloga i dr.) te osobna imena blizanaca. Domagoj Vidović u poglavlju *Zaboravljena i rijetka imena* daje prostor imenima koja zbog povijesnih mijena ili učestalosti drugih imena nisu toliko zastupljena u opisima. *Vrela* i *Literaturu* sastavio je Joža Horvat.

Kao uvod u rječnički dio donosi se popis kratica i odrednica. Sam rječnik obrađuje osobna imena koja su prema Popisu stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine imala više od 100 nositelja te imena s manje od 100 nositelja koja su nužna za definiranje drugih imena.

U obradi rječničkoga članka predviđeno je osam podataka iako se uz svako ime ne navodi svaki od tih podataka (npr. imendan). To su: osobno ime u kanonskome liku, genitiv i dativ imena, definicija imena, etimologija, podatci o broju nositelja i kvalifikacija čestoće, sociolingvistički podatci o imenu, imenske isto-rijednice u stranim jezicima i imendani.

Osobno ime donosi se bez obilježenoga naglaska jer su u Hrvatskoj potvrđeni različiti naglasni ostvaraji pojedinih imena (npr. *Ānīta* – *Anīta*), a navođenje naglaska impliciralo bi preskriptivnost, čemu ovaj rječnik ne teži, pa se tako donose i imena poput *Srečko*, *Svijetlana*, *Stijepan*. Službeno ime nositelja ne smije mijenjati nitko osim nositelja samoga. To se odnosi i na pravopisne promjene u imenima pisanim prema starijim hrvatskim (npr. *Gjuro*) ili stranim pravopisnim pravilima (npr. *Antonia*) te na imena kao što su *Ivo* – *Ive*. Riječ je o dvama imenima, koja su istoga podrijetla, no zbog tvorbenih značajka to su različita imena.

Iza natuknice u nominativu unutar prelomljenih zagrada donosi se genitiv imena te dativ ženskih osobnih imena na *-e* i *-ka* i muških osobnih imena na *-e* i *-o*. Ženska se imena u načelu sklanjaju po e-sklonidbi (npr. N *Marta*, G *Marte*), no uz dio ženskih imena koji je morfološki neprilagođen donosi se oznaka nesklonjivosti. Za imena koja imaju obilježje područne ograničenosti donose se standardnojezični i područni padežni oblici.

U definiciji se donosi podatak o tome je li ime muško ili žensko te je li ime po podrijetlu narodno ili inojezično. Imena koja nisu temeljna tvorbeno se određuju kao „pokraćeno od”, „izvedeno od”, „nastalo prema muškome/ženskome imenu”, a moguće su i višestruke definicije. Masnim se slogom unutar rječničkoga članka upućuje na imena koja su u rječniku obrađena kao samostalne natuknice. Brojke u krugu označuju da imena imaju više definicija. Najstarija inojezična imena definiraju se prema kulturnim krugovima iz kojih potječu kao svetačka, biblijska, biblijsko-svetačka i muslimanska.

Etimologija se donosi u obradi temeljnih imena, i to u pravilu u kratkome, formaliziranome obliku. Gdje je potrebno, navodi se i više od jedne etimologije. U etimološkome tumačenju imena se opisuju kao »u vezi s« (označeno tildom), dok brojke u eksponentu označuju više etimologija.

Prema broju nositelja imena su podijeljena na: veoma rijetka (s manje od 100 nositelja), rijetka (sa 100 do 500 nositelja), srednje česta (s 1000 do 5000 nositelja), česta (s 5000 do 10 000 nositelja) i veoma česta (s 10 000 do 20 000 nositelja).

Budući da je ime sociolingvistički znak, uz podatke o čestoći i zemljopisnome prostiranju (na temelju podataka Državnoga zavoda za statistiku o najčešćim imena u hrvatskim županijama tijekom XX. stoljeća) donose se i povijesni podatci o vremenu, rjeđe i o mjestu prve potvrde. Najstarije potvrde imena temelj su za dijakronijska antroponomastička istraživanja, a važne su jer i najmanja promjena u fonološkome sastavu ili načinu zapisa imena može upućivati na to da nije riječ o istome imenu. U tome se dijelu rječničkoga članka donose i tumačenja o motivaciji nadijevanja imena, primjerice o poznatim nositeljima koji su mogli biti poticaj za imenovanje i širenje imena: svetci, kraljevi, likovi iz književnih djela i sl. Također se donose lingvistički podatci o imenu, primjerice detalji iz etimologije,

posrednički jezici, pučke etimologije i dr. te se spominju prijevodne usporednice imena, bilo prave, bilo nastale pučkoetimološkim povezivanjem.

U rječniku se donose i etimološke istovrijednice za strane jezike: engleski, njemački, francuski, španjolski, talijanski, mađarski, češki, poljski, slovački, slovenski, bugarski, makedonski, srpski i ruski jezik, povezujući tako hrvatski osobnoimenski sustav s drugim jezičnim i kulturnim krugovima.

Imendani se u načelu navode na kraju rječničkih članaka jer je u prošlosti kalendarsko načelo bilo jedan od temeljnih kriterija izbora imena, a o njemu posljedično, uz ostalo, ovisi i čestoća pojedinoga imena u kojemu razdoblju. Prema novijim istraživanjima pokazalo se da je kalendarsko načelo još uvijek prisutno.

Znanstveni doprinos *Rječnika suvremenih hrvatskih osobnih imena* ogleda se u detaljnome i ujednačenome opisu fonda hrvatskih osobnih imena. Rječnik je suvremeno zamišljen, polazi od sadašnjega stanja i popisa imena, ali objašnjenjima u svakoj natuknici povezuje sadašnje stanje s hrvatskom poviješću, kulturom i tradicijom. Svojom temom i načinom obrade hrvatsku leksikografiju stavlja u društvo europskih leksikografija koje takva djela već imaju.

Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena nadograđuje postojeća znanstvena istraživanja antroponimijskoga sustava te ih donosi na pristupačan i razumljiv način. Koncipiran znanstveno i moderno ovaj rječnik izgradio je čvrst most između znanosti i širega čitateljstva koje nije povezano s jezikoslovljem, onomastikom i, još uže, antroponomastikom. Znanstveni doprinos ovoga rječnika potvrđen je i godišnjom nagradom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za najviša znanstvena i umjetnička dostignuća u Republici Hrvatskoj za 2018. godinu za područje filoloških znanosti, koju je dobila urednica Ankica Čilaš Šimpraga, dok se veze sa širim čitateljstvom potvrđuju i potvrđivat će se u narednim godinama kako knjiga bude pronalazila svoje mjesto u domovima svih onih koji žele znati nešto više o svojem imenu i o imenima dragih i bliskih osoba.

Ivana Matas Ivanković